

УДК 338+658.7+336.474

Чавичалов І.І.

аспірант

Українського державного хіміко-технологічного університету

Куциньська М.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки промисловості та організації виробництва
Українського державного хіміко-технологічного університету

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ПІД ЧАС ЙОГО САНАЦІЇ

ACCOUNTING AND ANALYTICAL PROVIDING FOR CHOOSING AN ENTERPRISE DEVELOPMENT STRATEGY DURING ITS REHABILITATION

АНОТАЦІЯ

Проведено аналіз наявного стану дослідженості питань формування обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії розвитку підприємства під час проведення його санації. Охарактеризовано основні аспекти, які мають ураховуватися під час формування обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії у разі санації підприємства. Запропоновано етапи формування обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії розвитку підприємства під час його санації.

Ключові слова: стратегія розвитку підприємства, види стратегій, санація підприємства, оцінка фінансового стану підприємства, обліково-аналітичне забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Проведен анализ существующего состояния исследованности вопросов формирования учетно-аналитического обеспечения выбора стратегии развития предприятия во время проведения его санации. Охарактеризованы основные аспекты, которые должны учитываться при формировании учетно-аналитического обеспечения выбора стратегии во время санации предприятия. Предложены этапы формирования учетно-аналитического обеспечения выбора стратегии развития предприятия во время его санации.

Ключевые слова: стратегия развития предприятия, виды стратегий, санация предприятия, оценка финансового состояния предприятия, учетно-аналитическое обеспечение.

ANNOTATION

The analysis of the existing state of research of the issues of the formation of accounting and analytical providing for choosing an enterprise's development strategy during its reorganization has been carried out. The main aspects that should be taken into account when forming the accounting and analytical providing for choosing a strategy during the reorganization of the enterprise are described. The stages of formation of accounting and analytical providing for selecting the strategy of enterprise development during its rehabilitation are proposed.

Keywords: enterprise development strategy, types of strategies, rehabilitation of the enterprise, assessment of the financial condition of the enterprise, accounting and analytical providing.

Постановка проблеми. За сучасних умов функціонування української економіки, якій притаманні риси кризових явищ майже в усіх галузях та сферах життєдіяльності суспільства, великого значення набувають питання переорієнтації діяльності суб'єктів господарювання у напрямі її оздоровлення шляхом реалізації різноманітних санаційних заходів за результатами здійснення оцінки та аналізу фінансового стану підприємств. Для реалізації таких заходів особливого значення набувають питання форму-

вання адекватної сучасним вимогам інформаційної системи підприємства, дані якої дадуть змогу зважено приймати рішення щодо подальшого розвитку підприємства шляхом вибору оптимальної для підприємства стратегії.

Отже, за сучасних умов функціонування суб'єктів господарювання все більшої значущості та актуальності набувають питання формування релевантної інформаційної бази, зокрема обліково-аналітичного забезпечення як її складника, дані якої можуть бути використані керівництвом різних рівнів управління для обґрунтування зважених рішень щодо обрання оптимальних напрямів подальшої діяльності підприємства та формулювання й вибору стратегії розвитку підприємства з урахуванням сучасних тенденцій та наявних проблемних аспектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку економічної думки питанням формування обґрунтованої обліково-аналітичної бази для прийняття управлінських рішень щодо вибору стратегії подальшого розвитку підприємства під час проведення його санації приділяється належна увага. Так, у деяких працях розглядаються актуальні питання обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії підприємства, зокрема наукові підходи вчених до трактування понять «стратегія» та «обліково-аналітична інформація», визначаються складники обліково-аналітичного забезпечення під час прийняття управлінських рішень [1; 2]; досліджується значення обліково-аналітичного забезпечення в управлінні економічною безпекою підприємства під час визначення напрямів подальшого розвитку за наявності кризових явищ [3; 4]; визначається роль інформованості керівництва суб'єктів господарювання під час формування стратегії подальшого розвитку підприємств у стабільних і кризових умовах господарювання [5]. Крім того, приділяється увага питанням формування концептуальних підходів до організації обліково-аналітичного сервісу стратегічного управління на підприємствах різного розміру [6]; формуються підходи до оцінки санаційної спроможності суб'єктів

господарювання [7, с. 200–203]; наводиться характеристика концептуальних основ управління санацією підприємства, зокрема розглядаються сутність організаційно-економічного механізму управління санацією підприємства та його складники [8, с. 222–227]; досліджуються основні методики оцінювання санаційної спроможності підприємств та обґрунтовується доцільність проведення санації підприємств із нестабільним фінансовим станом [9, с. 63–68]; аналізуються та систематизуються наявні проблеми управління санацією для попередження банкрутства та підвищення ефективності проведення санаційних заходів задля оздоровлення діяльності підприємств [10, с. 69–77] та ін.

Мета статті полягає у виявленні особливостей формування обліково-аналітичного забезпечення для обґрунтування вибору стратегії розвитку підприємства під час його санації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час визначення напрямів подальшого розвитку підприємства великого значення набувають питання оцінки та аналізу поточного фінансового стану підприємства, а також проблеми виявлення кризових явищ на підприємстві, зокрема фінансових.

Фінансова криза на підприємстві – це фаза нестабільності в діяльності суб'єкта господарювання, за наявності якої у керівництва підприємства є певні обмеження щодо впливу на фінансові відносини, що виникають. Зазвичай на практиці з такою кризою частіше за все пов'язані аспекти неплатоспроможності та можливості настання банкрутства, здійснення діяльності у зоні збитків, а також відсутність обов'язкових складників потенціалу для подальшого функціонування та розвитку, що може проявлятися у нездатності підприємства здійснювати фінансове забезпечення поточної діяльності.

Для прийняття зважених управлінських рішень щодо усунення негативних тенденцій у діяльності підприємства, а також обрання оптимальних напрямів подальшої діяльності та формування стратегії розвитку підприємства необхідно є ідентифікація причин фінансової неспроможності суб'єкта господарювання. Для цього слушно проводити детальний аналіз факторів, які призвели або можуть призвести до настання фінансової кризи на підприємстві.

До таких факторів належать:

– екзогенні фактори фінансової кризи на підприємстві (спад кон'юнктури в економіці в цілому; зменшення купівельної спроможності населення; високий рівень інфляції; нестабільність законодавства; нестабільність фінансового та валютного ринків; посилення конкуренції в галузі; криза окремої галузі; сезонні коливання; посилення монополізму на ринку; політична нестабільність у країні; знаходження підприємства або в країнах підприємств – постачальників сировини (споживачів продукції) та ін.);

– ендогенні фактори фінансової кризи на підприємстві (низька якість менеджменту; низький рівень кваліфікації персоналу; недоліки у виробничій сфері; низький рівень маркетингу та втрата ринків збуту продукції; прорахунки в інвестиційній політиці; брак інновацій та раціоналізаторства; дефіцит фінансування та ін.) [11].

Окрім детального аналізу факторів, що призвели до фінансової кризи, важливим етапом під час оцінки фінансового стану підприємства для його оздоровлення та вибору стратегії подальшого розвитку виступає оцінка виду кризи, який притаманний поточному фінансовому стану підприємства. Загалом у теорії управління фінансовою санацією підприємства виокремлюють три види фінансової кризи, а саме:

– стратегічну кризу, за наявності якої на підприємстві майже зруйновано або залишився мінімально допустимий потенціал, а також наявна відсутність довгострокових факторів досягнення мінімально допустимих показників за результатами здійснення діяльності;

– кризу прибутковості, за наявності якої збитки протягом тривалого періоду призводять до незадовільної структури балансу підприємства, зокрема розмірів його власного капіталу;

– кризу ліквідності, коли підприємство є неплатоспроможним або є реальна загроза втрати платоспроможності.

Усі зазначені види фінансової кризи на підприємстві тісно пов'язані між собою, тобто наявність стратегічної кризи на підприємстві в подальшому, з високою ймовірністю, призведе до виникнення кризи прибутковості, що в подальшому призведе до кризи ліквідності. Отже, першочерговим завданням проведення оцінки та аналізу фінансового стану підприємства за наявності кризових явищ для здійснення оздоровлення діяльності суб'єкта господарювання, на нашу думку, є виявлення характерних ознак стратегічної кризи, оскільки наявність таких ознак частіше за все призводить до зменшення обсягів реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), що в підсумку призводить до зниження прибутковості діяльності (збільшення збитковості), а загалом – до зниження рівня ліквідності та платоспроможності суб'єкта господарювання.

Важливість адекватної оцінки всіх зазначених кризових аспектів діяльності підприємства зумовлюється тим, що закономірним результатом розвитку симптомів фінансової кризи є значущі розміри кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання, його неплатоспроможність, а також у найбільш негативному сценарії розвитку – банкрутство, що підкреслює важливість ідентифікації глибини фінансової кризи на підприємстві для застосування обґрунтованих санаційних заходів у потрібний час.

Нині в теорії та практиці фінансового менеджменту виокремлюють такі фази фінансової кризи на підприємстві:

а) яка безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства (за умови переведення його на режим антикризового управління);

б) яка загрожує подальшому існуванню підприємства і потребує негайного проведення фінансової санації;

в) кризовий стан, який не сумісний із подальшим існуванням підприємства і призводить до його ліквідації.

За результатами оцінки та аналізу фази кризи, в якій знаходиться підприємство, у керівництва суб'єкта господарювання можуть сформуватися два види реакції на кризовий стан, а саме:

1) захисна стратегія, застосування якої передбачає різке скорочення витрат, закриття та розпродаж окремих підрозділів підприємства, скорочення та розпродаж обладнання, зміну структури штату персоналу підприємства, скорочення окремих частин ринкового сегмента, зменшення відпускних цін і (або) обсягів реалізації продукції;

2) наступальна стратегія, практична реалізація якої передбачає здійснення модернізації обладнання, впровадження нових технологій та ефективного маркетингу, підвищення цін, пошук нових ринків збуту продукції тощо.

Одним із практичних комплексних заходів щодо реалізації захисної стратегії розвитку підприємства за сучасних умов функціонування економіки України є його реструктуризація або реорганізація [12].

Згідно з нормами чинного в Україні законодавства, реструктуризація підприємства – це здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, підвищенню ефективності виробництва, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та повному або частковому задоволенню вимог кредиторів [13].

Слід робити чітке розмежування між категоріями «реструктуризація» та «реорганізація» підприємства. Перше поняття є ширшим за друге, оскільки реорганізація підприємства – один з етапів його реструктуризації. Основний же зміст реорганізації підприємства в рамках санаційних процедур полягає в повній або частковій зміні власника статутного фонду юридичної особи, а також у зміні організаційно-правової форми ведення бізнесу [11].

Як свідчать результати проведеного аналізу спеціальної та нормативної літератури, нині в Україні можливі до використання три види реорганізації, а саме:

– реорганізація, спрямована на укрупнення підприємства (злиття, приєднання, поглинання);

– реорганізація, спрямована на подрібнення підприємства (поділ, виділення);

– реорганізація без змін розмірів підприємства (перетворення).

Одним із найрозповсюдженіших та більш уживаних заходів щодо оздоровлення діяльності суб'єкта господарювання під час практичної реалізації наступальної стратегії розвитку підприємства за сучасних умов функціонування економіки України є технологічна санація.

У працях деяких економістів сутність категорії «технологічна санація підприємства» трактується як перетворення на принципово новій технологічній основі виробничо-технічної бази та відповідних організаційно-виробничих відносин [14]. Тобто з погляду змісту технологічної санації та спрямованості використання інвестиційних ресурсів сутність цієї категорії полягає у практично повній заміні апаратного оформлення виробничого процесу (обладнання), корінному інноваційному перетворенні (заміні) виробничого, організаційного, управлінського та інших процесів.

Для запровадження заходів технологічної санації в рамках реалізації наступальної стратегії розвитку підприємства з метою його оздоровлення під час проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства доцільно дослідити такі аспекти:

- загальну виробничу структуру підприємства;
- рівень технологічності виробництва;
- структуру витрат на виробництво;
- майновий стан;
- показники праці тощо [15].

Для оцінки зазначених аспектів у практиці проведення оцінки та аналізу використовується частіше за все як інформаційна база бухгалтерська (фінансова) звітність підприємства, а також первинні документи та реєстри обліку. Отже, чим правильніше, відповідно до норм діючого законодавства, чим повніше та реалістичніше у формах бухгалтерських документів та формах бухгалтерської (фінансової) звітності відображатимуться дані щодо фінансово-господарської діяльності підприємства, тим більш дієвими можуть бути рекомендації-заходи, запропоновані за результатами санації, для проведення оздоровлення діяльності підприємства та обрання стратегії подальшого розвитку суб'єкта господарювання.

Отже, враховуючи все наведене, можна запропонувати підхід до формування обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії розвитку підприємства під час проведення його санації (рис. 1).

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного аналізу спеціальної та нормативної літератури виявлено характерні особливості сучасного стану дослідженості питань формування обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії розвитку підприємства під час проведення його санації. Детальний аналіз та науково-практична проробка виявлених осо-

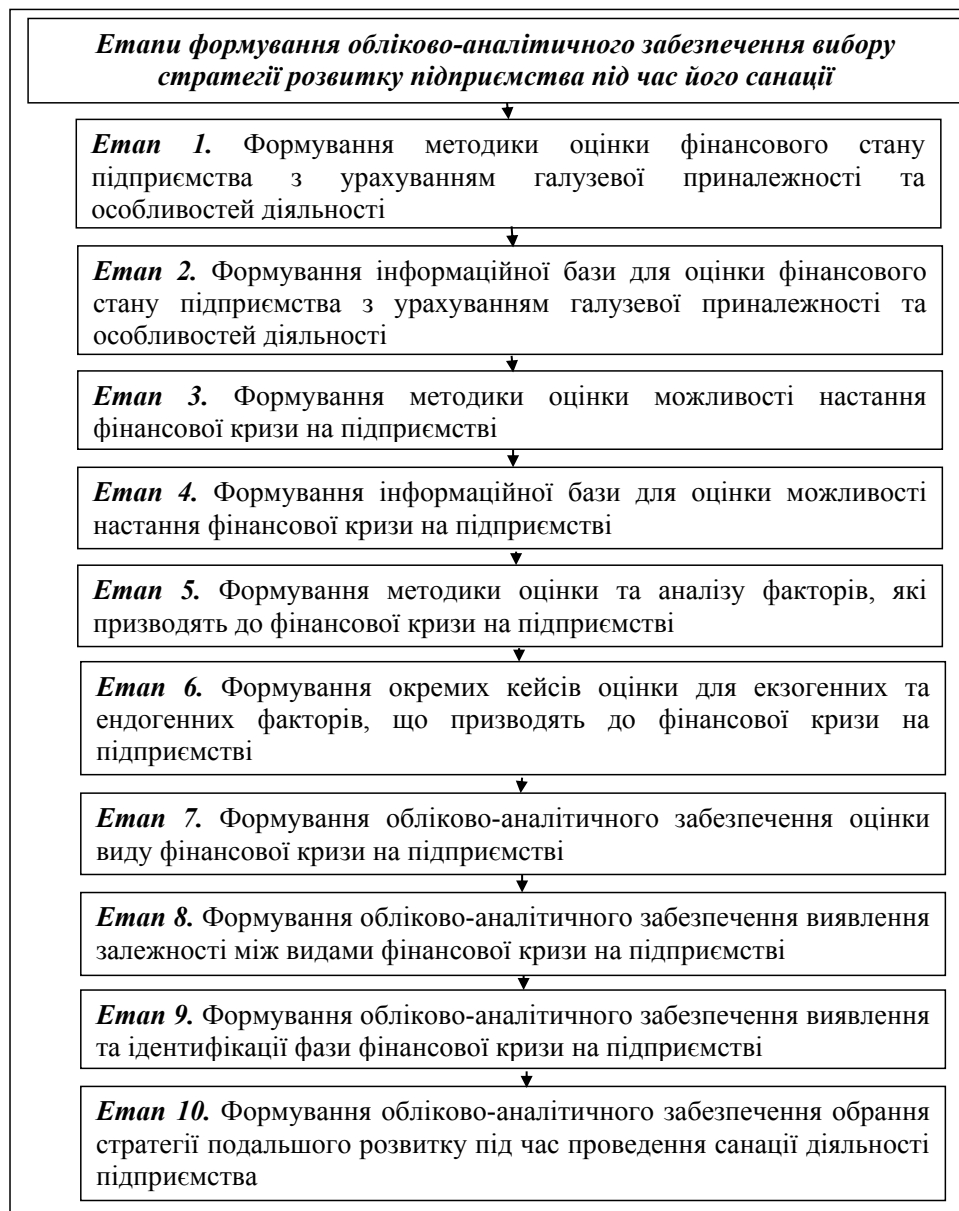

Рис. 1. Методичний підхід до формування обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії розвитку підприємства під час його санації

бливостей обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії розвитку підприємства під час проведення його санації дали змогу охарактеризувати основні аспекти, які мають урахуватися під час формування такого обліково-аналітичного забезпечення, що в підсумку дало змогу окреслити етапи формування обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії розвитку підприємства під час його санації за сучасних умов функціонування суб'єктів господарювання.

Напрямом подальших досліджень у цій науковій царині має стати обґрунтування змістового наповнення запропонованих етапів підходу до формування обліково-аналітичного забезпечення вибору стратегії розвитку підприємства під час проведення його санації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Нагірська К.Є. Обліково-аналітичне забезпечення вибору стратегії підприємства: систематизація наукових поглядів / К.Є. Нагірська // Журнал Луцького національного технічного університету. Серія «Економіка та менеджмент. Регіональна економіка. Економічна теорія та економічна історія. Облік і фінанси». – 2015. – № 12–1(45). – С. 205–215.
2. Безродна Т.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття / Т.М. Безродна // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2008. – № 10(128). – Ч. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSU/2008_10_2/bezrodna.pdf.
3. Бондарчук Н.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства / Н.В. Бондарчук, Ю.М. Ніколайчук // Ефективна економіка. – 2016. –

- № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5410>.
4. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітична інформація як визначальний чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л.В. Гнилицька // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 3(157). – С. 57–65.
 5. Гоголь Т.А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу : [монографія] / Т.А. Гоголь. – Чернівці : Лозовий В.М., 2014. – 384 с.
 6. Рябенко Л.М. Обліково-аналітичний сервіс стратегічного управління підприємством / Л.М. Рябенко // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2016. – Т. 21. – Вип. 3. – С. 202–206.
 7. Москаль Н.В. Оцінка санаційної спроможності підприємства у процесі санаційного аудиту / Н.В. Москаль // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Вип. 12. – Ч. 3. – С. 200–203.
 8. Ларіонова К.Л. Концептуальні основи управління санацією підприємства / К.Л. Ларіонова, Т.В. Донченко // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 23. – С. 222–227.
 9. Руденко Є.М. Оцінка санаційної спроможності сільськогосподарських підприємств / Є.М. Руденко // Агросвіт. – 2012. – № 7. – С. 63–68.
 10. Плікус І.Й. Удосконалення механізму управління фінансовою санацією підприємств / І.Й. Плікус, Н.В. Новак, Т.М. Мільчаковська // Вісник СумДУ. Економіка. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 69–77.
 11. Куцинська М.В. Формування рекомендацій щодо оздоровлення діяльності підприємства за результатами проведення санаційного аудиту / М.В. Куцинська, В.Ф. Прудніков, А.С. Слюсарєва // Економічний вісник ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет». – 2016. – № 1(3). – С. 80–89.
 12. Куцинська М.В. Реструктуризація як засіб фінансового оздоровлення санаційно спроможних підприємств / М.В. Куцинська // Сучасні проблеми економіки та управління та управління підприємствами України в умовах європейської інтеграції : збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ : ДВНЗ УДХТУ, 2016. – С. 37–39.
 13. Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», зі змін. та доп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
 14. Захарченко А.С. Выбор инноваций для технологической санации промышленного предприятия / А.С. Захарченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/%D0>.
 15. Куцинська М.В. Обліково-аналітичні аспекти управління санаційними процедурами українських промислових підприємств / М.В. Куцинська // Економіка та управління підприємствами регіонів України в контексті європейської інтеграції : матеріали Всеукраїнської студентської Інтернет-конференції (14–15 жовтня 2015 р.). – Полтава : ПолтНТУ, 2015. – С. 159–162.